

De oproep van de Vrienden van de MarkerRondbouw in SdZ 1997 nr 5 heeft niet alleen veel informatie opgeleverd over nog bestaande MarkerRondbouwen. Wim Kuyper bij velen welbekend van zijn serie Zuiderzeeverhalen en zijn boek *Zwervend langs het IJsselmeer* schreef een ingezonden brief met een heel persoonlijke mening. We vroegen bestuursleden van de Vrienden van de MarkerRondbouw om commentaar en drukken dat hierbij af.

Geen vriend van de Marker rondbouw

Tekst en foto's Wim Kuyper

Tot mijn spijt moet ik bekennen dat ik niet behoor tot de vrienden van de Marker rondbouw waaraan de heer H. Tix uitvoerig verslag

doet op blz. 35 van de SdZ 21e jaargang nr. 5 van juli 1997. Van begin af aan was hij verliefd op dit type schip dat in het begin van de jaren dertig veel stof deed opwaaien onder de kenners van oud vaderlandse scheepsvormen. Deze spekbakken (ook de ijzeren visserschouwen uit Hoorn werden zo genoemd) werden alle aangeschaft met krediet van de Zuiderzeweet. De bouw van deze schepen was bedoeld om een aantal vissers nog aan een redelijk bestaan te helpen toen de afsluitdijk voltooid was. Met de bouw van deze bastaard schepen die als jacht best bruikbaar zijn, werd tevens de afgang van de vissersvloot van de voormalige Zuiderzee ingeluid.

Voorheen werden er wel meer binnenvaartschepen gesignaleerd die niet zuiver op de graad waren zoals een klipper met een paardekont (de kont van een tjalk). Zij werden door de kritische schippers met hoerenjong aangeduid.

Een nieuwe aak voor Schokland (1921)*

Aan het begin van deze eeuw had de scheepsbouwer Thiebout een goede naam verworven met het tekenen van ronde en platbodemschepen. In 1921 kreeg hij de opdracht om een Lemsteraak voor het Rijk te maken. Deze ijzeren aak moest de oude houten botter in de haven van Emmeloord op Schokland vervangen. Thiebout veroorloofde zich om een ontwerp te maken dat emigszins van het gangbare model afweek. Hetzelfde deed hij bij het bekende halfgedekte aakje Zeevogel met een kajuitopbouwtype op het voordek. Het schip had geen zwaarden maar een doorlopende scheg als bij een Stavense jol. Het had bovendien een afwijkende vorm van het boeisel: een rechte gaffel met een aparte beugelklauw en een grote open visserskuip. Iedereen op Schokland had zich verheugd op de komst van de nieuwe Lemsteraak zelfs met stormweer was zo'n schip niet klein te krijgen. Groot was de teleurstelling op Schokland toen het schip in de Noord-Westhoek van de haven

afgemeerd lag.

De spanning rond het nieuwe schip was in een klap gebroken en de kritiek barstte binnenskamers los. De mast was te lang, de ankerlier en de vier ronde(!) bolders waren te hoog bij het door de wind gaan, bleef de fok aan de lier hangen en de helmstok kon niet helemaal buiten boord gehouden worden. Bovendien had het schip een kajuit. Ook de knecht Gait Bok had de aak van alle kanten bekeken, niemand uitte openlijk kritiek op het schip, ook Gait niet. Toen de opzichter van Rijkswaterstaat aan hem vroeg hoe hij het schip vond, kon hij het niet langer voor zich houden: een verken (varken) was zijn antwoord.

Twee Marker rondbouw schepen afgebeeld?

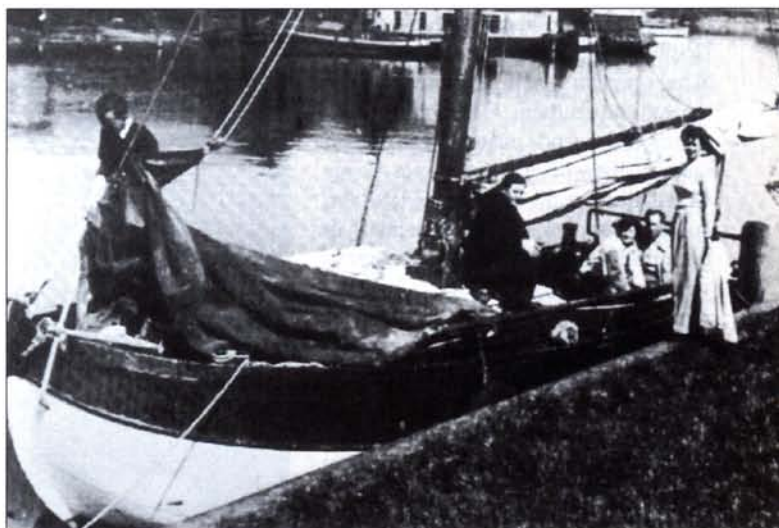
Op blz. 22 van bovenaangehaalde SdZ is een foto afgedrukt van een Volendammer visser met zijn knechtjes bezig met het azen en spleten van het hoekwant. Eerst

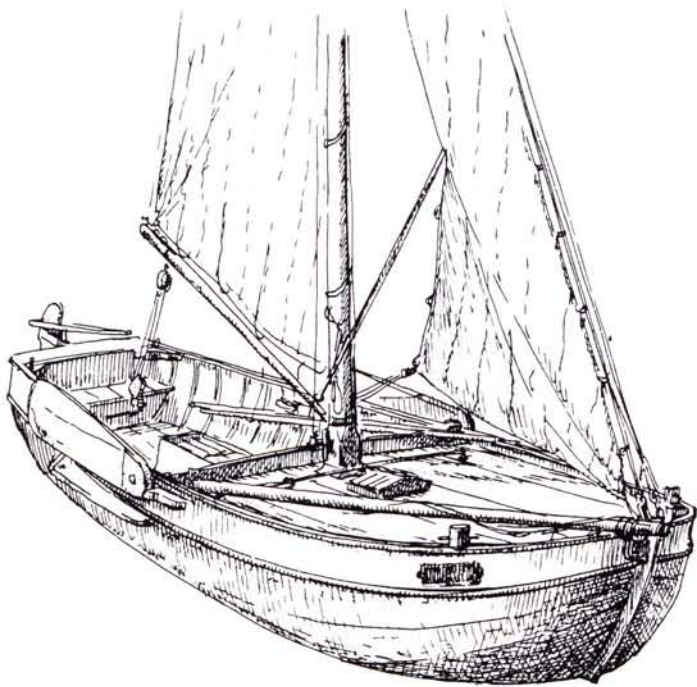
De Zeevogel omstreeks 1930 in Muiden. Het schip had geen zwaarden maar een doorlopende scheg. Het brede boeisel was in een sterk contrastende kleur geschilderd. Het lijkt alsof de kop van het halfgedekte aakje een enigszins terugvallende voorsteven heeft. De klauw van de rechte gaffel was een om de mast sluitende ijzeren beugelklauw. Ook de vorm van de overloop wijkt af van het gangbare model. Fotocoll. Wim Kuyper.

(foto collectie Wim Kuyper)

Binnenhaven van Hoorn met op de voorgrond drie ijzeren spekbakken, in dit geval schouwen die sterk contrasteren met de twee houten botters op de achtergrond. (Foto ir. WF van Heemskerck Duker)

Tekening van Peter Dorleijn van een Marker rondbouw of rondkop (Overgenomen uit zijn boek *Van Gaand en staand* want deel 1)

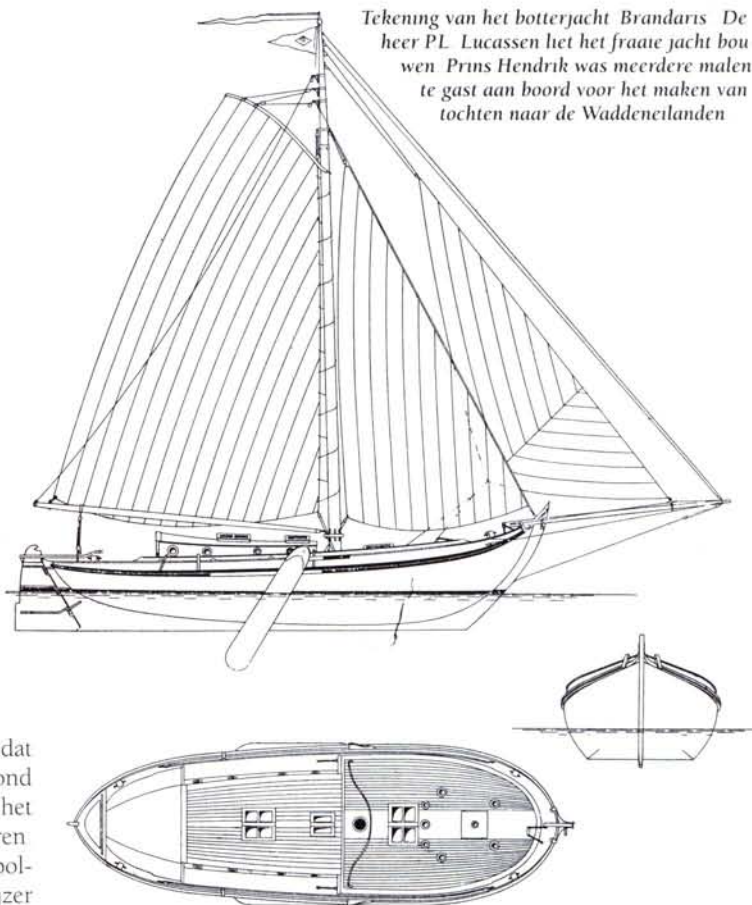
Foto van Kees de Groot van Marken schipper van een motorvrachtscheepje *De Groot* vervoerde vrachtgoed en toeristen. Hij staat hier op een brug in Monnickendam met op de achtergrond de voormalig palingrokerij van Muus de Groot. In de naaste omgeving van de brug lag de werf van H. de Haas een van de bekendste botterbouwers uit die tijd. Ook botterjachten als de *Brandaris* en de *Bruiser* zijn op deze werf gebouwd.

nu meen ik te hebben ontdekt dat zowel het schip op de voorgrond als dat van het schip ernaast tot het type Marker rondbouw behoren te herkennen aan de ronde bolders, het hoekvormige relingruiter en het ononderbroken schot van het vooronder met daarop de klamp van de halstale.

Slechts kleine verschillen in bouw. De kenners van oud vaderlandse scheepsvormen keerden zich tegen ontwikkelingen die afweken van de originele bouw. Onder de houten bidders van Monnickendam, Huizen en Bunschoten bijvoorbeeld waren wel kleine verschillen herkenbaar voor elke visserman in die jaren. Die uit Monnickendam waren wat verfijnder van bouw en afwerking vandaar dat de meeste bidders die als jacht gebouwd werden van de werf van De Haas in Monnickendam afkomstig waren. Geen land kan zich beroemen op een erfenis van magnifieke zeilschepen als het onze. Daar hoort de Marker rondbouw, een ijzeren bastaardschip waarvan er hooguit een veertigtal gebouwd zijn, niet bij.

* Bron: Zwervend langs het IJsselmeer

Tekening van het botterjacht *Brandaris*. De heer P.L. Lucassen liet het fraaie jacht bouwen. Prins Hendrik was meerdere malen te gast aan boord voor het maken van tochten naar de Waddeneilanden.

Reactie op het artikel van Wim Kuiper over de MarkerRondbouw

Graag maak ik van de gelegenheid gebruik om te reageren op de stellingen en mening van Wim Kuiper over de MarkerRondbouw.

Verwarring met de spekbak

Opvallend is dat Wim Kuiper de term spekbak koppelt aan zowel de schouw als aan de MarkerRondbouw. Inderdaad worden ook door de gebruikers van de schepen, deze begrippen door elkaar gehaald. Dit is overigens geen onbekend fenomeen in onze maritieme historie en wordt op grote schaal geconstateerd. Als we kijken naar de consequentie waarmee namen aan scheepstypen zijn gegeven dan moeten we constateren dat deze ver te zoeken is. Toch is het algemeen bekend dat met de term spekbak een schouw wordt bedoeld. Een MarkerRondbouw is een totaal ander schip en de verwarring wordt alleen maar groter als deze schepen onder een noemer zouden vallen. De gebruikers van de MarkerRondbouw noem-

den hun schip ook wel een Rondkop of zelfs Dikkop. Op de officiële gegevens van de werven die ze bouwden staat vaak dat het ging om een Rondbouw naar Marker model.

Het ontstaan van nieuwe scheepstypen

Een nieuw scheepstype ontstaat uit het samenspel van drie elementen, namelijk de gebruikers, de bouwer of ontwerper en de gebruiksomstandigheden. Deze drie bepalen tot op de dag van vandaag de evolutie van schepen. Als een van deze elementen het af laat weten is het ontstaan van wijzigingen of het ontstaan van nieuwe vormen tot mislukken gedoemd. Tegenwoordig zijn de wijzigingen van zeilschepen gericht op het gebruik als jacht en vaak om wedstrijden te winnen. Een voorbeeld is de tegen wil en dank van de behoudsorganisaties opdringen de wijzigingen in de Lemmeraak. Illustratief is het voorbeeld van Wim Kuiper van het ontwerp van

Een MarkerRondbouw drooggevallен op het Wad

Thiebout voor een nieuwe aak. De ontwerper wilde in dit geval wel misschien waren de omstandigheden waaronder het schip gebruikt werd er ook aanleiding toe maar de gebruikers hadden er geen enkele behoefte aan. Het initiatief was dus bij voorbaat al tot mislukken gedoemd.

Heel anders echter was het ontstaan van de MarkerRondbouw. Alle drie de elementen waren volop aanwezig. De eerste Rondbouw ontstond door de gebruikers, de gebroeders Bootsman uit Marken, die in overleg met de werf van Van Goor op de nieuw ontstane omstandigheden (het ontstaan van het IJsselmeer) inspeelden. Opvallend hierbij zijn de volgende zaken:

- Zoals Wim Kuyper al opmerkte kwamen van deze werf uit Monnickendam (vroeger De Haas, daarna Van Goor) de verfijndere schepen tot het einde van de werf (nog niet zo lang geleden) waren de hier gebouwde schepen herkenbaar aan de mooie lijnen.

- Het ontwikkelde scheepje ontstond niet doordat het gefinancierd werd met gelden uit de Zuiderzeesteunwet. Al werden later veel Rondbouwen gebouwd met behulp van de steunwet, het was er zeker geen uitvloeisel van in

tegendeel zelfs.

- Het ludde niet de afgang van de Zuiderzeevissersvloot in, zoals Wim Kuyper dat veronderstelt, maar het was een logisch gevolg van het inspelen op de nieuwe omstandigheden. De eerste MarkerRondbouw werd gebouwd in 1934 en de Zuiderzee was toen al IJsselmeer. De teruggang van de Zuiderzeeverij was al in het begin van deze eeuw ingezet.

- Het scheepje was in de korte tijd dat het gegund was een doorslaand succes. Alleen al in de jaren '36 en '37 werden er meer dan twintig gebouwd. De Tweede Wereldoorlog en het daarna steeds belangrijker worden van de motor was de oorzaak van het einde aan deze korte bloei van het type. Omdat het volledig als zeilschip ontwikkeld en in gebruik was kan gesteld worden dat het de laatste loot aan de grote stamboom van zeilende bedrijfsvaartuigen is. Dit brengt ons op de beantwoording van de volgende vraag:

Wat is een bastaard schip?

Het woord bastaard betekent kruising van verschillende maar verwante soorten. Of een schip mooi of lelijk is kan nooit een maatstaf hiervoor zijn. Als we de definitie bastaard hanteren, hoe

ver gaan we dan hiermee? Is een Klipper met een paardenkont een bastaard schip? (Overigens is mij de term hoerenjong voor dit schip niet bekend, wel werd van de klipper met Waspikkerkont gezegd dat deze hoerenbilen had.)

Is een Lemmerhengst een bastaardschip omdat het een Hengst is met het onderwaterschip van een Lemmeraak?

Is onze rivierklipper een bastaard zeeschip? Het is immers een poging om de mooie vormen van deze snelle zeeschepen te gebruiken voor onze binnenwateren. Het resulteerde in een platboomd schip met zijwaarden waarvan nu nog prachtige exemplaren te bewonderen zijn.

Is de Staverse jol een bastaardsloep? Want daaruit is het naar sommigen menen ontstaan.

Is een Lemmeraak een bastaardschip? Net als bijna elk ander traditioneel schip heeft de Lemmeraak naast zijn eigen specifieke kenmerken ook elementen die we op andere schepen tegenkomen of ervan zijn overgenomen.

Het is dan ook zaak om heel voorzichtig met de term bastaardschip om te gaan. Bovendien vind ik deze term nergens in de literatuur terug. Zoals gezegd, in elk schip zitten elementen die men ook op andere schepen tegenkomt.

Bij de MarkerRondbouw is dat niet anders. Het heeft de volle kop die veel andere vissersschepen ook hebben. Het boeisel valt in de kop naar buiten, zoals bij de Rietaak of Zandaak. Het heeft een spiegel zoals de Staverse jol, een spiegel heeft. Kenmerkend voor de Rondbouw is de in verhouding smal toelopende kont en de zeer ronde kimmen waardoor het ter hoogte van het grootspant nagenoeg rond is, en de rest van het schip volledig rond is.

Als we de verschijning en de vormen van een MarkerRondbouw bekijken, kan ik echter met geen mogelijkheid zeggen dat het een bastaardschip is. Het is gewoon een volle dochter van de familie van de kromstevens.

Edzard Visser

Geraadpleegde literatuur

Mr Dr T. Huitema, Ronde en platbodemyachten, zesde druk.
Peter Dorleijn, Van gaand en staand want, deel 2, Amsterdam 1982.

TWEDE REACTIE

Vrienden MarkerRondbouw

Wie lezers uitnodigt om te reageren moet erop voorbereid zijn dat daar naast hele leuke, ook minder aardige reacties bij kunnen zitten.

De ingezonden brief van de heer Wim Kuyper over de MarkerRondbouw was zelfs verre van dat. Maar afgezien van onaardige woorden als bastaardschip en zelfs hoerenjong hebben wij er geen feiten of argumenten kunnen lezen die zulke naamgeving rechtvaardigt. Behalve dan dat de schrijver ons laat weten dat kenners van oud vaderlandse scheepsvormen zich keerden tegen ontwikkelingen die afwijken van de originele bouw, einde citaat.

In zijn brief noemt de heer Kuyper verschillende voorbeelden van negatieve reacties op veranderingen. Maar waren die ook altijd terecht omdat de schepen niet deugden of was het voldoende dat zij anders waren? Was het dan zo dat elke moedige poging van een scheepsbouwer om iets nieuws te proberen, reden genoeg was om het resultaat bij voorbaat te verfoelijken en te verguizen? Was het dan ook helemaal niet belangrijk of een veranderd schip goede eigenschappen had? In dat geval moeten wij wel blij zijn dat onze scheepsbouwers moedig en eigenwijs waren, anders was de ontwikkeling van de Nederlandse zeilschepen misschien wel bij de Bomschuit blijven steken.

In al onze gesprekken met vissers en andere voormalige eigenaren hebben wij in elk geval geen negatief woord over de MarkerRondbouw gehoord. Integendeel, Zo spraken wij nog pas op de Harderwijker Visserijdag, drie voormalige bottervissers. Onafhankelijk van elkaar noemden zij de MarkerRondbouwen *mooie scheepjes* die zo *best zeilden*, dat zij ze met de Botter maar net konden bijhouden. Zij vonden het jammer dat er op de diverse visserijdagen nooit een MarkerRondbouw te zien was. Ook in Peter Dorleijns *Van Gaand en staand want*, deel 1 valt te lezen dat Volendammer vissers hun schouwen, die zij met behulp van de Zuiderzeesteunwet hadden verworven, na korte tijd gingen

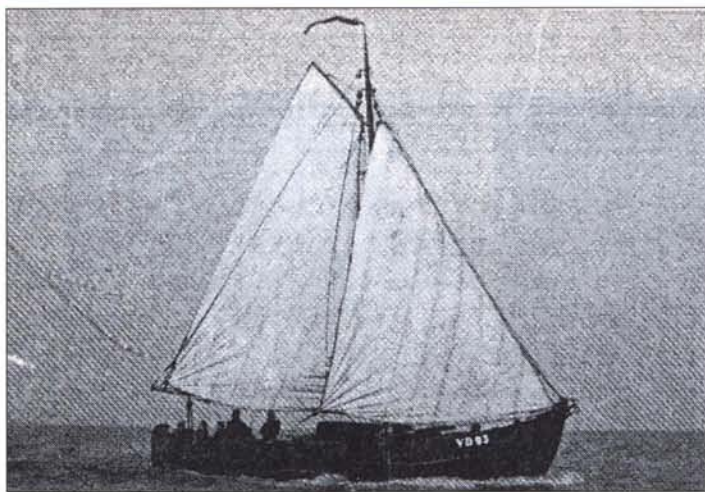

De bun wordt dichtgelast in 1987

inruilen voor MarkerRondbouwen. Als reden gaven zij op dat zij er meer en beter mee konden vissen. Ook het feit dat er in betrekkelijk korte tijd bij een groot aantal werven zoveel MarkerRondbouwen werden gebouwd wijst erop dat dit een goed bruikbaar schip was. Kennelijk was de tijd er rijp voor een nieuw type schip voor zoet water. IJzer in plaats van hout, een nieuwe vissoort, een andere vangstmethode. Veelal voorbereid voor motorinbouw, maar toch nog traditiegetrouw gebouwd om te zeilen.

Even gingen we bij de aanhef rechtop zitten, toen Wim Kuyper het had over dit type schip dat in de begin van de jaren dertig veel stof deed opwaaien. In plaats van de reden hiervoor te vernemen, lazen wij alleen maar dat schouwen en MarkerRondbouwen dezelfde scheldnaam hadden en dat alle MarkerRondbouwen met krediet van de Zuiderzeesteunwet zouden zijn gebouwd.

Voor zover ons bekend werd vooral in Volendam de benaming

De rondbouw VD 93 van Klaas Schilder (Coles) gebouwd in Makkum.

Spekbak voor de MarkerRondbouw gebezigd, maar vraag je een Volendammer visser hoe hij een schouw noemt, zal hij zeggen: 'Dat is n **echte** Spekbak!' In andere plaatsen rond het IJsselmeer wordt de MarkerRondbouw ook *Marker Rond Rondkop* of gewoon *Rondbouw* genoemd. In het vissersregister zijn de meeste schepen als *zeilbotter met hulpmotor* geregistreerd.

Wanneer de heer Kuyper naast de tekeningen van Peter Dorleijn ook

de tekst erbij had bekeken, had hij in het boek ook kunnen lezen dat de eerste MarkerRondbouw uit eigen middelen is betaald en niet van de Zuiderzeesteunwet. Bij onze gesprekken met andere voormalige vissers/eigenaren hoorden wij dat dit ook lang niet altijd het geval was. Al met al zijn wij niet erg onder de indruk van de brief van de heer Kuyper, die deels uit ongefundeerde kritiek en deels uit informatie bestaat die niets met de MarkerRondbouw van doen heeft.

Ook al vindt hij dat de MarkerRondbouw niet zuiver op de graad is, heeft hij de Vrienden MarkerRondbouw niet het plezier in hun schepen kunnen vergallen. Toch is natuurlijk niemand echt blij als zijn type schip zo ongenadig wordt veroordeeld!

*Heiko Tix en Yvonne Spa
Vrienden MarkerRondbouw*

**NIEUWBOUW • REPARATIE
MASTEN EN TEAKDEKKEN •
BETIMMERING • SCHILDER-
WERK • MOTORENSERVICE
TECHNISCHE INSTALLATIES
ZOMER EN WINTERSTALLING**

**JACHTWERF
Ald. Been**

**UITERWEG 247
AALSMEER
TEL 0297 325815**

